

CSICSAY ALAJOS

KÖRÜLTÜNK LÉVŐ ÉLŐVILÁGOK (3. RÉSZ)

Mielőtt a biotópok (élőhelyek) valamelyikének tüzetesebb áttekintését tűzöm ki célul, mindig sokat tétovázom. A problémámat az okozza, hogy a sok közül melyiket válasszam kiindulópontnak. Valamelyiket azok közül, amelyek ha kilépek a párkányi Duna-part fölött magasodó toronyházunk bejárati ajtaján, elsőként a szemem elé kerül: az ártéri erdőre emlékeztető, fás, bokros partszegélyt, vagy a lakótelep épületei között elterülő díszfákkal, bokrokkal beültetett füves parkot, amit minden fűnyírás előtt elborítanak a számomra felemelő látványt nyújtó, tarka vadvirágok. Netán azokat a panelházak körül pompázó virágos ágyásokat, már-már kertecskéket, melyeket kitűnő esztétikai érzékkel megáldott nyugdíjas hölgyek hobbiból kapálgatnak reggelenként és estefelé, kora tavasztól késő őszig. Hát ez is gond, kérdezhetné valaki. Igen, mert mindegyiknek más az élettársulása, a látható és a szabad szem, illetve a fény elől rejtőzködve élő lényei. Az egyiknek a Duna-parti fás, bokros, magasra nőtt aljnövényzettel benőtt résznek spontánul jött létre, mondhatnánk, természetes az életközössége, a másik kettőé viszont emberi beavatkozás révén, tehát megtervezetten kialakított a biocönózisa.

Azonban ahhoz, hogy megértsük, biológiailag mifélek, mi a lényeges különbség közöttük és miért fontosak számunkra ezek a jelentéktelennek tűnő élő területek, melyeket *Konrád Lorenz* (1903–1989) Nobel-díjas természettudós futólag „*természet másodkézből*”, vagyis a mesterségesen létrehozott élettársulásoknak nevez, előbb azt kellene mindenkinek tudnia, melyek és milyenek a természetesen, úgymond maguktól kialakultakat. Ezért azt gondoltam, talán célravezető lesz, ha képzeletben visszamegyek a hetven, nyolcvan évvel korábbi múltamba, és felidézem a Párkánytól mintegy száz kilométerre fekvő Csiliznyárad község határának a sok élettársulásból álló egykori élővilágát. Ugyanis szülőfalum körül másfél évszázadon át sok és sokszínű természetes ökoszisztéma élt egymás közelében anélkül, hogy komolyabb emberi beavatkozás bolygatta volna meg őket. Persze az ott élő emberek is, mint másutt, mezőgazdálkodásból éltek, s az általuk dűlőkre tagolt területeken, anélkül, hogy azt tudták volna, évről évre új és új mesterséges életközösségeket hoztak létre. Ifjú koromban közējük tartozóként kezdetben ugyanazt csináltam én is, mint ők, később pedig hazajáróként fél évszázadon át tanúja lehettem, miként változott meg fokról fokra az egész vidéknek az arculata. Feltételezem, ha a bonyolultan összetett élővilágból indulok ki, talán jobban sikerül felhívnom a figyelmet arra, hogy biológiailag egy füves park, vagy csak dísznövényekkel, azaz virágokkal beültetett tenyérnyi terület is rengeteg élő fajnak képes új otthont adni. Tudom, szinte reménytelen illúzió az, amire törekszem. Mármint, hogy a mindennapi gondjaikba elmerülő emberek tudomásul vegyék, hogy körülöttük nemcsak fák, virágok, agyontaposott fű és rovarok vannak, hanem sokkalta többféle élet zajlik, s ezek ugyanolyan értéke(se)k, mint az övék, azaz a miénk, illetve mindannyiunké. Egyáltalán nem túlzás, az életünk függ attól, hogy ők legyenek. Harmóniában éljenek egymással és amennyire csak lehet, mi, emberek is velük. Akik hajlandók követni a meglátásaimat, talán sok mindent másképpen fognak látni, értékelni, mint ahogy eddig látták és viszonyultak hozzájuk.

Még aránylag sokan élünk a Duna menti síkságon, és még többen ismerik, ha csak futólag is, e sokszínű világot. A kívülállók azt gondolhatnák, az egész Duna mente évszázadokon keresztül mindenütt egyforma volt egészen az 1990-es évekig, amíg fel nem épült a bósi duzzasztógát. Ez azonban csak látszat. Elmondhatom, eléggé jól ismertem azoknak a tájaknak az „eredeti” formáját, amelyek Pozsonytól Helemba községig, a Duna bal partja mentén található. A szakirodalomból viszonylag jól tájékozottnak kellett lennem ahhoz, hogy tudjam, mikor kezdődtek meg a folyamszabályozásnak nevezett ármentesítési munkálatok a 19. században. Az első nagy átalakításokban részt vettek a nagy-, a déd- és az ükapáim az 1800-as évek derekától az 1900-asaknak az elejéig. Fél évszázad leforgása alatt, két gátrendszert is felépítettek, az úgyneve-

| Fotó: <https://rodinnestriebro.tasr.sk>

zett öreg és az új töltéseket, amelyek által mind szűkebb mederbe sikerült beszorítaniuk a hatalmas vízfolyást. Aztán, mint utaltam rá, tanúja lehettem annak a gyors beavatkozásnak, ami az 1950-es évek közepén vette kezdetét, kicsúcsosodott a bósi vízierőmű felépítésével, és látom, miként folytatódik ez mindmáig. Ki tudná megmondani, milyen tempót vesz fel már a közeljövőben, és az milyen változásokat idéz elő a még meglévő élővilág életében? Mi csak arról beszélhetünk, amit eddig meg-, illetve túléltünk. Tudjuk, tapasztalhatjuk, mennyire sérülékenyek a *biotópok* (élőhelyek) a rajtuk élő *biocönózisok* (életközösségek) és az ezek összetételét (is) alkotó *populációk* (fajok külön-külön és összességeikben). Mennyire tudnak egyes csoportjaik alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. A biotópok és biocönózisok a durva beavatkozások következtében képtelenek a túlélésre, nekik a megmaradt fajokból és az adott helyekre kerülő idegenekből kell új közösségeket kialakítaniuk, amelyek alig, vagy egyáltalán nem olyanok, mint az előbbiek voltak. Ez okozza az igazán nagy kihívásokat, nemcsak az élőlényeknek, nemcsak az életközösségeknek, hanem a változások helyén élő embereknek is. Az élőhelyek nemcsak egy egyszerű vízszintes területet jelentenek, hanem az alatta lévő talajt és a fölötte levő éghajlati viszonyokat is.

Kezdjük azzal, hogy Nyárad határának déli részét eredetileg egy nagyobb kiterjedésű ártéri erdő borította. Az ártéri erdők teljes mértékben eltérnek a domb- és a hegyvidéki vegyes és tűlevelű erdőktől. Mégpedig azért, mert az ártéri erdőknek szükségük van a gyakori, évente akár többször is előforduló árvizekre. A fent említett két gátrendszer között pedig volt egy több tíz hektárnyi, Mocsára nevű nádas-lapos. Már többször felmerült bennem a gyanú, hogy a náddal és egyéb vízben élő növényekkel (káka, sás stb.) benőtt laposok, valójában lápok, mint ahogy a mi Mocsáránk is az volt. A lápok pedig nagyon eltérnek a többi biotóptól, nemcsak a termőréteg összetételében, hanem a több évezredes koruknál fogva is. Ugyanis egy-egy láp, annak ellenére, hogy mocsarak közelében, néha közvetlen mellettük található, nem azonos a mocsárral. A mocsár általában növényekkel benőtt, sűrű, iszapos állóvíz, legtöbbször ingovány (nem mindegy, melyik fogalmat használjuk), a lápokban azonban évezredek folyamán keletkezett és felhalmozódott tőzegréteg húzódik. Az effajta tőzeget akár talajképző „üledékes kőzetnek” is tekinthetnénk, persze általában nem az, mert bár a lápokot gyakori esetben felszántották és a gazdag humusztartalmuk miatt szántóföldként vették művelésbe, ám annál többet értek, hogy ilyen gyorsan elpazarolják őket. Mármint a „nádas-laposokat”. Meg a körülöttük levő kaszálókat (réteket) is, mert azok meg a szarvasmarhák számára biztosítottak téli takarmánynak való szénát. A régi gátakon (töltéseken) kívül húzódtak a kisebb, nagyobb parcellákból álló szántóföldek. E rövidre szabott mondanivalóm legvégére hagyom a nagykiterjedésű legelőt. Szülőfalum lakossága 1953-ig kizárólag magángazdálkodást folytatott. Persze a földtulajdon szempontjából eléggé eltérő életminőségi szinteken rétegződött, de ezt csak futólag jegyzem meg, mert a szociológia nem tartozik szorosan a témámhoz. Az viszont igen, hogy minden talpalatnyi területet az emberek maradéktalanul hasznosították.

A kisparcellákra szabdalta földterületeket, legyenek azok szántóföldek, kaszálók vagy nádasok, 1953-ban (korántsem saját kezdeményezésre) „szövetkez(esít)és” címén, közös művelés alá vették. Ettől kezdve változott meg a környelven *mezőnek* nevezett *határ* és vele együtt építkezés szempontjából a község külleme. Aztán pár év leforgása alatt a lakosság (az emberek) egymáshoz való viszonya is.

A csallóközi embereknek egyáltalán nem volt beleszólási joguk, hogy a Bős melletti, illetve fölötti Duna-szakaszon épüljön-e vagy ne elektromos áramot termelő duzzasztógát. Az nemzetközi politikai elhatározás (megegyezés) alapján történt, még valamikor az 1960-70-es években. Hogy hosszú évtizedek múltán mi lett a végeredménye, mindenki láthatja. Hogy milyen felbolydulást váltott ki annak idején, az ma már történelem. Annak ellenére is, hogy a körülötte zajló jogi vitákat még mindig nem zártak le véglegesen, a tényeket visszarendezni már képtelenség. Ami a témánkat illeti, azok a rendszeres árvizek pozitív és negatív hatásainak a megszűnése. Hogy ezek milyen hatást gyakorolnak vidékünk élővilágára, azt a további fejezetekben szeretném kifejteni.

| Fotó: Hajba Ferenc